

(суверенітету народу України, свободи реалізації, юридичної рівності і недискримінації, верховенства закону, захисту суб'єктів реалізації), наповнених особливим змістом цього напрямку діяльності держави.

4. Реалізація зовнішньоекономічної функції України, характеризується складними процесами зовнішнього співробітництва, двояким характером та широким колом суб'єктів реалізації.

1. Анцупов В.В. Экономическая функция государства: Дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 Абакан: 2003.– 200 с. 2. Атаян Г.Ю. Экономическая функция российского государства : Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. – Ставрополь : 2006. – 33 с. 3. Варич О.Г. Економічні функції сучасної держави: природа, зміст, тенденції розвитку в Україні автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – К., 2006. – 20 с. 4. Калентьева Т.А. Правовые формы реализации экономической функции Российского государства в усло-

виях перехода к рыночным отношениям : Дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 Самара, 2000 – 235 с. 5. Купцова О.Б. Экономическая функция современного Российского государства : Дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 Н. Новгород, 2002. – 211 с. 6. Лошихин О.М. Теоретико-правові характеристики економічної функції сучасної держави: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.01; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – К., 2010. – 32 с. 7. Милоков А.М. Экономическая функция российского государства и роль таможенных органов в ее реализации: дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 Владимир, 2006 – 171 с. 8. Нефедов С.І. Экономическая функция государства в современных условиях и роль органов внутренних дел в ее осуществлении: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – М., 1996. – 24 с. 9. Титич В. М. Державно-правові форми впливу на економічні відносини: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2010. – 22 с. 10. Чапчиков С.Ю. Теоретико-правовые аспекты защиты экономической безопасности Российской Федерации как функции государства: дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 М., 2006 – 207 с.

Надійшла до редколегії 19.04.12

О. Ковальчук, ас.

ГЕОГРАФІЧНІ ЗАЗНАЧЕННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті досліджується історія становлення та розвитку правової охорони географічних зазначень в Україні та зарубіжних країнах.

Ключові слова: географічні зазначення, історія становлення, еволюція правового регулювання, національне та міжнародне законодавство.

В статье исследуется история становления и развития правовой охраны географических указаний в Украине и зарубежных странах.

Ключевые слова: географические указания, история становления, эволюция правового регулирования, национальное и международное законодательство.

The article examines the history of formation and development of the legal protection of geographical indications in Ukraine and foreign countries.

Keywords: geographical indications, history of the formation, evolution of legal regulation, national and international laws.

Розбудова ринкових відносин, активізація підприємницької діяльності нерозривно пов'язані зі створенням та використанням конкурентноспроможної продукції та наданням широкого спектру послуг. Під впливом зазначених факторів зростає значення та роль спеціальних ідентифікуючих позначень, серед яких виділяють географічні зазначення. Правове визнання та охорона географічних зазначень становлять загальний інтерес, оскільки вони передають споживачам важливу інформацію про географічне походження товарів і послуг, а також про властиві їм якості та характеристики.

Метою даної статті є дослідження історії становлення та розвитку правової охорони географічних зазначень, висвітлення нормативного оформлення та еволюції правового регулювання прав на даний об'єкт інтелектуальної власності в Україні та зарубіжних країнах, аналіз існуючих систем правової охорони географічних зазначень.

Окремі аспекти правової охорони географічного зазначення як об'єкту права інтелектуальної власності розглядалися у працях таких українських науковців як Підпригора О.А., Підпригора О.О., Бошицький Ю.Л., Козинець А.О., Андросчук Г.О., Святоцький А.Д., Капіца Ю.М., Паладій М.В. Дане питання також досліджували такі російські вчені як Горленко С.О., Близнаць І.А., Сергєєв О.П., Джермакян В.А. та ін.

Використання в якості індивідуалізованого засобу зазначення місця походження товару почалося на багато раніше, ніж використання комерційного найменування чи товарного знаку. Як показують дослідження, використання місця походження товару почалося з суспільного поділу праці і виникненням товарообігу. Для найбільш повної характеристики властивостей товару було прийнято вказувати, із якої місцевості виник товар або, в якій місцевості знаходиться виробник товару. Існують відомості про те, що в античний період використовувались зазначення, які вказували на походження товару. Так, напри-

клад, досить відомими є родоські вина, сицилійський мед, єгипетські фініки та ін. На початку XVIII століття з'явилися зазначення, які використовуються на даний час і є відомими для сучасного споживача.

Очевидно, що велику популярність мають вина Анжу, Бордо, Шампані, шовкові вироби Персії та Китаю, оливкове масло Провансу. Серед відомих зазначень походження товарів також виділяють шотландський віскі, ямайський та кубинський ром, бельгійське і баварське пиво, китайський і цейлонський чай, апельсини Іспанії, Марокко, грейпфрути і авокадо Ізраїля, французькі парфуми, коври Китаю, Пакистану та ін. [1, с. 388].

Незважаючи на виникнення та широке застосування зазначень походження товару вже у період античності, надання їм цивільно-правової охорони відбулося пізніше інших засобів індивідуалізації. Проблема полягала в тому, що використовувався єдиний правовий режим для регулювання торгових марок та зазначень походження товару.

Як зазначає А.О. Козинець, у період Середньовіччя для таврування продукції ремісників застосовувались цехові знаки. Цехові організації об'єднували за професійно-галузеву ознакою всіх працюючих у даному регіоні чи місті працівників, що вказувало не лише на цехову належність майстра, але й про походження товару з місцевості, де функціонував цех. Тому правова охорона зазначень походження товарів періоду Середньовіччя забезпечувалась системою регламентації таврування продукції цеховими клеймами [4, с. 25]. Водночас, у цей час приймалися перші правові акти у даній сфері, які хоч і носили локальний характер та обмежувалися окремими видами продукції, але вони стали першими прикладами правової охорони зазначень походження товару. Наприклад, у Югославії особливості продажу вина 1222 р. регулювала Хартія Стефана Першовінчаного [3, 206].

За часів Російської імперії правова охорона зазначення походження товару теж не отримала самостійного правового регулювання. Правова охорона зазначених об'єктів забезпечувалась загальними положеннями законодавства про фабричні та торгові клейма.

Як і в дореволюційний період, так і у Радянському Союзі правова охорона зазначення походження товарів здійснювалась через систему правової регламентації товарних знаків. Перші нормативні акти, що стосувалися маркування виробленої продукції націоналізованими підприємствами, містили правила про зазначення найменування та місцезнаходження виробника на виготовленому виробі. Так, Інструкція ВРНГ 1919 р. "Про товарні знаки державних підприємств" вказувала, що останні повинні містити найменування підприємства, позначення відповідного державного органу у підпорядкуванні якого воно перебуває та зображення державного герба. Зберігається це правило і в Декреті СРСР від 18 липня 1923 р., в якому позначення фірми підприємства та його місцезнаходження розглядаються Декретом як необхідний елемент товарного знаку [4, с. 56].

Розглядаючи питання еволюції правової охорони найменування місця походження товару, слід звернутися до міжнародного договору в сфері охорони об'єктів промислової власності – Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 року (далі – Паризька конвенція). Спочатку в цій Конвенції найменування походження товару навіть не згадувалось. Лише в 1911 році на Вашингтонській конференції по перегляду Паризької конвенції в текст внесли такий об'єкт як "вказівку про походження". В 1925 році на наступній конференції по перегляду Паризької конвенції в якості одного із об'єктів були названі "найменування місць походження". Слід відмітити, що включення цих об'єктів в Паризьку конвенцію не передбачало для країн-учасниць обов'язків по забезпеченню їх охорони. Відсутність у тексті Паризької конвенції регламентації процедури охорони даних об'єктів, стало причиною прийняття 1891 року Мадридської угоди про санкції за неправдиві та неправильні позначення походження виробів (далі – Мадридська угода). Аналізуючи текст даної Угоди та порівнюючи його з редакцією Паризької конвенції, слід відмітити, що встановлений Мадридською угодою механізм захисту зазначень походження, безумовно, виявився більш повним та ефективним. Це, в свою чергу, зіграло позитивну роль в розвитку правової охорони та захисту найменувань місць походження товарів.

Важливим кроком у розвитку міжнародного законодавства у даній галузі стало прийняття 1958 року Лісабонської угоди про охорону найменувань місць походження товарів та їх міжнародну реєстрацію (далі – Лісабонська угода). Лісабонська угода спрямована на забезпечення охорони найменування місць походження товарів на територіях країн-учасниць. Саме в цій Угоді дається повне, і разом з тим, чітке визначення найменування місця походження товару, під яким розуміється географічна назва країни, району, чи місцевості, яка використовується для позначення виробу, що походить звідти, якість і властивості якого визначаються винятково чи значною мірою географічним середовищем, в тому числі природними та етнографічними факторами. Лісабонська угода встановила процедуру міжнародної реєстрації найменувань місць походження товарів та визначила особливий привілейований режим їх охорони відносно до товарних знаків.

Іншим міжнародно-правовим документом, що містить засади правового регулювання географічних назв є Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 року (далі – Угода ТРІПС), яка

діє в рамках Світової організації торгівлі. Для характеристики цього засобу індивідуалізації Угода ТРІПС вживає новий термін "географічне зазначення" (geographical indication), яке формулює як зазначення, що визначають товар як такий, що походить з території країни-учасниці, регіону або місцевості на її території, якщо ця якість, репутація або інші характеристики товару значною мірою пов'язані з його географічним походженням [6, с. 276].

Необхідно підкреслити, що у всіх вищезгаданих міжнародних договорах, особливе місце займають вина та спиртні напої. Навіть назви конвенцій вказують на найбільших виробників виноробної продукції (Франція, Іспанія, Португалія), яких підтримували інші виробники, зокрема, Італія.

Значну роль у сфері правового регулювання прав на географічні зазначення займають нормативні акти, які приймаються в межах Європейських економічних співтовариств. Регламентація здійснюється в рамках директив, регламентів та інструкцій.

Механізми, закладені в ці документи, враховують багаторічний досвід охорони зазначень походження товарів в європейських країнах. Вони враховують як і проблеми, що виникли перед виробниками, які маркували свою продукцію даними зазначеннями, так і проблеми компетентних органів, уповноважених видавати дозволи на використання охоронюваних зазначень походження товарів. Зі створенням єдиного економічного простору, виникла проблема використання тотожних найменувань, традиційно охоронюваних в двох або більше країнах.

Виробництво, виготовлення та розповсюдження сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів посідають важливе місце в економіці Спільноти. Законодавчі ініціативи в сфері охорони географічних зазначень були розпочаті в Європейському Союзі (далі – ЄС) у 80-роках ХХ століття. Ця робота продовжується і по цей час – до регламентів і директив з цього питання, прийнятих у дев'яності роки, вносяться доповнення і поправки, що адаптують документи до сучасних змін в політиці ЄС [2, с. 292].

Одним із основних документів, що регулює відносини в даній сфері в ЄС, є Регламент Ради № 2081/92 від 14 липня 1992 року про захист географічних зазначень та найменувань походження сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів.

Як зазначає Ю.М. Капіца, прийняття Регламенту було пов'язане з тим, що у рамках переорієнтації спільної сільськогосподарської політики необхідною була підтримка різноманітності сільськогосподарського виробництва для досягнення на ринку кращої рівноваги між пропозицією та попитом, а також просування на ринок продуктів, які мають певні характеристики, що приносять велику користь сільському господарству, особливо у відсталих або віддалених регіонах, забезпечуючи, з одного боку, покращення доходів фермера та, з другого боку, закріплення сільського населення у тих зонах [2, с. 292].

Цей Регламент зазнав чисельних змін, у зв'язку з чим був кодифікований, а 20 березня 2006 року був ухвалений Регламент Ради (ЄС) № 510/2006 щодо охорони географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

Правове регулювання відносин, пов'язаних з географічними зазначеннями в зарубіжних країнах, відрізняється своїми особливостями. Правова охорона даного об'єкту засобів індивідуалізації може надаватись на основі національного та міжнародного законодавства. Слід відмітити, що на рівні національного законодавства спостерігаються різні підходи як у відношенні системи джерел права, так і в механізмі надання правової

охорони, включаючи органи, які є компетентними приймати відповідні рішення.

Коли мова йде про національне законодавство, то найбільш вираженою, з багатьма традиціями, є так звана декретна система надання правової охорони. В рамках такої системи охорона виникає на основі декретів, які видаються відповідними компетентними органами. Наприклад, у Франції декрети видаються від імені Державної Ради французької Республіки за пропозицією спеціального органу – Національного інституту найменувань походження товарів. В Іспанії декрет видають спеціально вказані (наділені повноваженнями) асоціації виробників (вина, оливкової олії, сира і т.д.) В Італії декрети видаються від імені Президента Італійської Республіки.

Інша система надання правової охорони – реєстраційна система, яка не має давньої історії, але є досить розповсюдженою, і в багатьох аспектах схожа на систему надання правової охорони товарним знакам. Як правило, в рамках реєстраційної системи надання правової охорони найменуванням місць походження товарів і видачу свідоцтв на право користування ними, здійснюють державні органи, в основному це патентні відомства. Для отримання правової охорони в рамках реєстраційної системи потрібно подати спеціальну заявку в комплекті з доволі широким переліком документів. Така заявка та інші додані документи проходять експертизу, в деяких країнах вона носить формальний характер, в інших – досить серйозна експертиза по суті не тільки всіх наданих документів, але і всіх аспектів самої можливості надання права користування найменуванням місця походження товару тому чи іншому суб'єкту [1, с. 397].

В Україні географічні зазначення, як засоби ідентифікації та об'єкти інтелектуальної власності, отримали правову регламентацію більше десяти років назад. Однак, географічні зазначення і сьогодні можна віднести до найбільш проблемних, з точки зору забезпечення правової охорони, засобів ідентифікації товарів.

Правове регулювання відносин, пов'язаних з використанням географічних зазначень в Україні забезпечується Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) та спеціальним законом України "Про охорону прав на зазначення походження товарів" від 16 червня 1999 року (далі – Закон). Окремі питання даного об'єкту інтелектуальної власності регулюються Господарським кодексом України, Законами України, "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про рекламу", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" тощо. Крім цього Україна приєдналася до ряду міжнародних угод, пов'язаних з правовою охороною об'єктів інтелектуальної власності, які стали частиною національного законодавства.

Необхідно зазначити, що ЦК України використовує для позначення місця походження товару новий для вітчизняного законодавства термін "географічне зазначення", а Закон для позначення місця походження товару використовує поняття "просте зазначення походження товару" та "кваліфіковане зазначення походження товару", яке, в свою чергу, включає "назву місця походження товару" та "географічне зазначення походження товару".

Згідно із ст.6 Закону просте зазначення не підлягає реєстрації та охороняється на підставі його використан-

ня. Охорона кваліфікованим зазначенням походження товарів надається виключно на підставі їх реєстрації.

Незважаючи на різницю в термінології, Закон не встановлює суттєвих розбіжностей у механізмі правової охорони назви місця походження товару та географічного зазначення походження товару. Результатом чого стала відсутність потреби у подальшому збереженні диференціації термінологічного апарату в даній сфері, що дістало вияв у формулюванні положень про охорону географічного місця походження товару у ЦК України. Тому кваліфіковане зазначення походження товару слід тлумачити як поняття однопорядкове з передбаченим ЦК України географічним зазначенням [5, с. 913].

Закріплення правової категорії "географічне зазначення" обумовлюється потребою уніфікації термінології та гармонізацією національного законодавства з міжнародними вимогами. Потрібно відмітити, що на рівні спеціального законодавства зміна правових термінів ще не відбулася.

Підсумовуючи вище викладене, слід зазначити, що значний вплив на еволюцію міжнародного та національного законодавства у сфері правової охорони прав на географічні зазначення мали як умови історичного та економічного розвитку певної країни, так і наявність певних товарів з відповідними характеристиками, що залежали від їх географічного походження. Загалом охорона географічних зазначень на національному рівні зарубіжних країн характеризується різноманітністю правових концепцій. Крім того, кожна окрема концепція правової охорони даних об'єктів інтелектуальної власності розвивалась відповідно до національної правової традиції.

Як показують дослідження, правові механізми, закладені в актах міжнародного законодавства, враховують багатовіковий досвід охорони географічних зазначень, вказують на недоліки та переваги правової охорони даного об'єкту інтелектуальної власності. Під впливом міжнародного законодавства була розроблена національна система нормативної регламентації географічних зазначень в Україні. Але слід наголосити на необхідності законодавця доопрацювати положення чинних нормативно-правових актів, узгодити їх із положеннями, ратифікованих Україною міжнародних договорів, з метою усунення неточностей та колізій, що можуть виникнути на шляху охорони прав інтелектуальної власності на географічні зазначення.

1. Близнач І.А. Право інтелектуальної власності: учеб. / І.А. Близнач, Э.П. Гаврилов, О.В. Добрынин и др.; под ред. И.А. Близнач. – М.: Проспект, 2010. – 960 с. 2. Капіца Ю.М. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / За редакцією Ю.М. Капіца: кол. авторів: Ю.М. Капіца, С.К. Стулак, В.П. Воробієв та ін. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2006. – 1104 с. 3. Кларк Лакерт. Географічні зазначення: минуле, сьогодні, майбутнє // Захист прав інтелектуальної власності: досвід Сполучених Штатів Америки: 36 документів, матеріалів, статей / За ред. О.Д. Святоцького. – К., 2003. – с. 206. 4. Кодинець А.О. Право на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг: Монографія. – Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2007. – 312 с. 5. Кодинець А.О. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданчика. – 3-тє вид., переоб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с. 6. Лоуренс Р. Гефтер, Роберт Д. Літові. Захист інтелектуальної власності. Угода ТРІПС // Захист прав інтелектуальної власності: досвід Сполучених Штатів Америки: 36 документів, матеріалів, статей / За ред. О.Д. Святоцького. – К., 2003. – с. 276.